

Diferențe parentale în reprezentarea emoțiilor copiilor

Mihai VIZNIUC

Acest studiu își propune să analizeze o serie de diferențe între părinți cu privire la modul în care aceștia își reprezintă emoțiile de bucurie, tristețe și furie ale copiilor lor. Studiul se încadrează în direcția teoretică a psihologiei sociale cognitive, având ca obiect de studiu construcția socială a reprezentărilor. Interpretările propuse de acest model teoretic presupun integrarea variabilelor sociale ca elemente constitutive, alături de variabilele psihologice, în cadrul unei scheme în care se asociază subiectul individual, ceilalți (ceilați) și obiectele.

Deoarece reprezentarea este implicată în toate conduitele și activitățile persoanei, asigurându-i acesteia adaptarea adecvată la diverse solicitări, credem că analiza reprezentărilor părinților, ce vizează emoțiile copiilor, poate să ne furnizeze informații cu privire la socializarea emoțiilor, la stereotipurile de gen vehiculate de părinți în legătură cu acestea. Ne-am gândit că ar fi interesant de studiat această problematică raportându-ne la copii cu vârsta cuprinsă între 4 și 7 ani. La această vârstă, copiii dispun de un ansamblu de reguli care le permit înțelegerea a ceea ce alte persoane experimentează, precum și de abilități complexe de exteriorizare a emoțiilor. Desigur, problematica socializării emoțiilor este complexă pentru că și emoția este un răspuns complex, compus din mai multe aspecte care se interpretează din mai multe perspective, respectiv mediul înconjurător, comportamentul, cunoașterea și fiziologicul.

Stereotipuri și diferențe de gen cu privire la emoții

În general, oamenii agreează ideea că femeile și bărbații sunt diferiți. Așa-numitele “cărți practice”, discuțiile, magazinele cu diferite articole furnizează informații despre diferențele de gen, oferind indicii despre modul în care aceste diferențe influențează intimitatea vieții noastre, propunând soluții despre cum pot fi învinse aceste diferențe pentru o relaționare optimă cu ceilalți (Gray, 1992, apud Vogel et al., 2003).

În contrast, literatura științifică sugerează că diferențele de gen ar putea să nu fie așa de mari precum se crede la nivelul simțului comun. Studiile meta-

analitice au arătat că diferențele mediilor dintre sexe indică faptul că femeile și bărbații acționează similar în aproape 98% din situații (Canary, Hause, 1993; Wilkins, Anderson, 1991, apud Conway, 2000). S-a constatat că atunci când sunt înregistrate diferențe, acestea vizează mai ales stereotipurile de gen legate de comportamentul femeilor într-un mod tradițional feminin sau de comportamentul bărbaților într-un mod tradițional masculin. În plus, când femeile și bărbații acționează diferit, magnitudinea acestor diferențe, exprimată în termeni de mărime a efectelor, este relativ mică (Hyde, Plant, 1995, apud Jacupcak et al., 2003). De aceea, s-a sugerat că cercetările efectuate în această direcție nu au ținut cont de influențele variabilelor mediatore. Prin urmare, în anumite condiții, magnitudinea comportamentelor tipice de gen ar putea fi mai mare sau mai mică decât media mărimii efectelor indicate. Cercetările efectuate pentru a determina condițiile în care diferențele de gen sunt în mod special mai mari, au dus la identificarea unui număr mare de variabile moderatoare importante. De exemplu, diferențele de gen în comportamentul de ajutorare este amplificat de prezența unei audiențe (Eagly, Wood, 1991, apud Garside, 2002). De asemenea, în relațiile personale, există o probabilitate mai mare ca bărbații să confirme stereotipurile de gen când discută conflictele din relațiile lor, ori când discută despre stările emoționale (Vogel et al., 2003).

Dar, sunt femeile și bărbații diferiți în ceea ce privește trăirea emoțiilor? S-au efectuat în acest sens o multitudine de cercetări care și-au propus să compare femeile și bărbații după o varietate de dimensiuni comportamentale și atitudinale în legătură cu emoțiile.

Într-o trecere în revistă a cercetărilor privind diferențele de gen în legătură cu emoțiile, Brody și Hall (1992, apud Garside, 2002) au concluzionat că, în general, oamenii cred că există diferențe între bărbați și femei în ceea ce privește trăirea și exprimarea emoțiilor. În sprijinul acestor credințe, vin cercetările realizate de Plant, Hyde, Keltner și Devine (2000, apud Fiese, 2000) care au găsit că anumite emoții sunt trăite și exprimate mai des de femei, altele mai des de bărbați, în timp ce anumite emoții sunt considerate neutre, nedepinzând de gen. Emoțiile așa-zis "feminine" sunt: fericirea, rușinea, frica și tristețea, cele "masculine": mândria, disprețul și furia, iar cele neutre: dezgustul, interesul și gelozia.

O serie de cercetări au demonstrat că există expectanțe diferite cu privire la emoțiile femeilor și bărbaților, dovedindu-se spre exemplu, că aceste expectanțe sunt utilizate în interpretarea expresiilor faciale. Condy (1976, apud Flannagan, 1998), într-un studiu clasic, a arătat că "emoțiile", exprimate printr-o expresie facială ambiguă de către un bebeluș, erau influențate de presupunerile făcute asupra genului bebelușului. Într-un alt studiu, Plant et al. (2000, apud Fiese,

2000) au găsit că bărbații și femeile puși în fața unei aceleiași expresii faciale ambiguă și negativă au atribuit emoții “masculine” și respectiv ”feminine”. În plus, când subiecții au fost puși în fața unei expresii faciale mixte, în care jumătatea de sus exprima furie în timp ce jumătatea de jos exprima tristețe sau invers, jumătatea de sus exprima tristețe iar jumătatea de jos furie, bărbații au spus că se exprimă furie în timp ce femeile au spus că se exprimă tristețe, de fiecare dată. Probabil că multe expresii emoționale sunt ambigui în mod natural, iar impactul acestor stereotipuri este poate foarte răspândit.

Alte cercetări dovedesc că femeile sunt mai abile în recunoașterea expresiilor faciale decât bărbații și că recunosc mai bine fețele femeilor decât pe cele ale bărbaților (Blum, 1998). Într-o cercetare realizată în 1998 de Rubin și Gur, unor bărbați și femei li s-au arătat fotografiile cu fețe umane. S-a constatat că bărbații recunosc cu o acuratețe de 90% fericirea de pe fețele femeilor, dar cu o acuratețe de numai 70% tristețea (apud Blum, 1998).

S-au făcut de asemenea cercetări și în ceea ce privește vulnerabilitatea emoțională care se referă la creșterea posibilității oamenilor de a fi respinși, ignorați, răniți afectiv în urma exprimării emoțiilor lor. Vulnerabilitatea emoțională este, prin urmare, o stare aversivă, de împotrivire. Ea ar putea avea o importanță particulară în contextul relațiilor romantice, pentru că oamenii doresc să mențină relația și evită să fie răniți afectiv de partenerii lor. Modul în care bărbații și femeile reușesc să facă acest lucru a constituit obiectul unor cercetări. Astfel, s-a constatat că bărbații își modifică mai mult conținutul emoțional în timpul discursului lor decât femeile (Sclimanoff, 1983, apud Garside, 2002). De asemenea, s-a constatat că soții, în timp ce vorbesc cu soțiile lor, au tendința de a adopta un stil lingvistic preferențial feminin deși, femeile nu adoptă un stil lingvistic preferențial masculin în timp ce vorbesc cu soții lor (Fitzpatrick, Mulac, Dindie, 1995, apud Fivush, 2000).

Într-o cercetare realizată de Michael Conway (2000) s-a explorat relația dintre nivelul de masculinitate sau feminitate și complexitatea reprezentărilor. S-a constatat că nivelul ridicat de masculinitate poate fi asociat cu o complexitate scăzută a reprezentărilor, atât a emoțiilor proprii cât și a emoțiilor altora. În schimb, nu s-a găsit nici corelație între nivelul feminității și complexitatea reprezentării emoțiilor.

Trebuie spus că, diferențele de gen privind emoțiile nu sunt o excepție în rândul diferențelor de gen, în general. Nici această categorie de diferențe nu sunt, deseori, așa de mari precum sugerează stereotipurile. Aceasta, poate și datorită variabilității răspunsurilor emoționale în grupul fiecărui gen. Există un număr în continuă creștere a modelelor psihologice care accentuează importanța reacțiilor indivizilor la experiențele emoționale (Chambless, Goldstein, 1981,

apud Jacupcak et al., 2003). De exemplu, Greenberg și Safran (1987) au sugerat că răspunsul emoțional poate fi distins la două niveluri: răspunsul emoțional primar și răspunsul emoțional secundar.

- 1) Răspunsul emoțional primar - se referă la reacțiile afective care includ o integrare a informațiilor senzoriale și perceptive, reprezentând adaptări la circumstanțe sau situații specifice. Acestea sunt de fapt reacțiile emoționale (de exemplu, frica, furia, tristețea) declanșate de stimuli precum: amenințarea integrității fizice, pierderea unui prieten, etc., și presupun o măsurare a răspunsului (de exemplu, intensitatea fricii).
- 2) Răspunsul emoțional secundar - se referă la reacția învățată a individului la emoțiile primare, cum ar fi de exemplu, frica experimentării fricii (Greenberg, Safran, 1987, apud Jakupcak et al., 2003).

Diferențele de gen în emoții au fost cel mai des studiate la nivelul primar al răspunsului emoțional. Analizând rezultatele unor cercetări, în această arie de interes, Manstead (1992, apud Blum, 1998) a găsit că există diferențe de gen în privința: aspectelor psihofiziologice ale emoției (de exemplu, frecvența bătăilor inimii), recunoașterii expresiilor faciale și recunoașterii subiective a trăirilor emoționale.

Apoi, în ceea ce privește intensitatea emoției, aceasta a fost considerată de mulți cercetători a fi un construct unidimensional, vizând aspectul dispozițional al răspunsului emoțional, care este consecvent constant, pe toată durata emoției. Astfel, persoanele cu un nivel ridicat al intensității emoției trăiesc mai puternic tristețea, furia și fericirea, decât persoanele cu un nivel scăzut al intensității emoției (Fujita et al., 1991). Diener, Sandvik și Larsen (1984, apud Fujita et al., 1991) au studiat 432 bărbați și femei și au găsit că, de-a lungul vieții, bărbații prezintă un nivel mai scăzut al intensității emoției decât femeile, atât pentru emoții pozitive cât și pentru emoții negative.

Totuși, tot mai mulți teoreticieni consideră că *Măsura Intensității Emoției* (AIM-Affect Intensity Measure), concept introdus de Larsen în 1984, este un construct multidimensional. De exemplu, Bryant et al. (1996) a propus “modelul celor trei factori” pentru AIM, ce presupune:

- 1) *Intensitatea Negativă* - acea intensitate caracteristică modului de experimentare a emoțiilor negative de către o persoană;
- 2) *Reactivitatea Negativă* - sensibilitatea emoțională crescută la diferiți stimuli emoționali sau tendința de a avea reacții emoționale negative chiar și la stimuli medii;
- 3) *Afectivitatea Pozitivă* - intensitate și reactivitate caracteristică emoțiilor pozitive.

Autorii sugerează că diferența dintre intensitatea emoției și reactivitatea emoției ar putea include o diferență asupra modului de exteriorizare emoțională. Astfel, oamenii cu un nivel ridicat al Intensității Negative ar putea să-și reprime răspunsurile la stimuli aversivi, în felul acesta având un nivel scăzut al Reactivității Negative (Bryant et al., 1996, apud Jakupcak et al., 2003).

Bryant et al. (1996) a comparat bărbați și femei, utilizând modelul celor trei factori ai intensității emoției și au găsit diferențe de gen la Reactivitatea Negativă: bărbații obțin scoruri mai scăzute la Reactivitatea Negativă decât femeile. Nu au existat diferențe de gen pentru Intensitatea Negativă și Afectivitatea Pozitivă. Diferența semnalată la Reactivitatea Negativă s-ar datora faptului că variabila expresivă externă a Reactivității Negative este mai mult influențată de regulile sociale care guvernează emoționalitatea decât Intensitatea Negativă sau Afectivitatea Pozitivă.

Au fost efectuate, de asemenea, cercetări care au evidențiat diferențe de gen și asupra răspunsurilor emoționale secundare. Spre exemplu, Salters, Jakupcak și Roemer (2000, apud Jakupcak et al., 2003) au comparat două grupuri de studenți și respectiv studente și a constatat că studenții manifestă o frică mai mare de furie și tristețe comparativ cu studentele.

Diferențe de gen cu privire la socializarea emoțiilor copiilor

Referindu-ne la socializarea emoțiilor, avem în vedere învățarea rolurilor sociale care să permită o reglare a expresiilor emoționale corespunzător normelor culturale acceptate. Tomkins (1962, apud Bohnert et al., 2003) a susținut că deși factorii înnașcuți joacă un rol important în activarea emoției, procesul învățării poate modifica ceea ce declanșează fiecare emoție și răspunsul emoțional al individului. El recunoaște că mediul social și părinții, în particular, influențează puternic dezvoltarea abilităților emoționale și reglarea emoțională.

În mod similar, înclinația spre exprimarea emoțiilor și modul în care ne comunicăm emoțiile este influențată de dinamica interpersonală care definește regulile comunicării emoționale în familie sau societate. Astfel, modul în care copiii sunt socializați să-și comunice sau să-și inhibe emoțiile este puternic influențat de modul în care părinții reacționează la expresiile emoționale ale copiilor lor, de modul în care ei își exprimă sentimentele și de modul în care ei își comunică credințele despre propriile trăiri și expresii emoționale (Tomkins, 1991, apud Garside, 2003).

O serie de autori printre care Gottman și Eisenberg (1996, 1998, apud Garside, 2003) au abordat socializarea emoțiilor din perspectiva filozofiei părinților în legătură cu această problematică, considerând că părinții utilizează

metode de socializare a emoțiilor care întăresc sau împiedică exprimarea emoțiilor copiilor. Autorii au identificat două tipuri de filozofii ale părinților asupra abordării emoțiilor, care influențează modul în care copiii sunt socializați să experimenteze și să-și exprime emoțiile:

- 1) *Filosofia antrenării emoțiilor* - considerată a facilita exprimarea emoțională, este caracteristică părinților care urmăresc emoțiile lor și ale copiilor lor și consideră că emoțiile negative ale copiilor lor sunt o ocazie pentru a întări relația părinte-copil și o oportunitate pentru educarea copiilor lor, rezolvând problema discutând cu copiii strategii pentru gestionarea situației care cauzează sentimente negative;
- 2) *Filosofia alungării emoțiilor* - se referă la faptul că părinții nu consideră experiența sau expresia emoțională un avantaj ori o ocazie pentru educație. Eisenberg (1998) este de părere că părinții care consideră că emoțiile, în special cele negative, nu trebuie discutate deschis, ar putea să nu posedă informații despre reglarea emoțională sau s-ar putea să creadă că emoțiile nu trebuie exprimate.

O altă abordare asupra înțelegerii socializării emoționale este cea propusă de Malatesta-Magai și colegii ei (1991, apud Garside, 2002). Această abordare pune în legătură dezvoltarea personalității cu aspectele funcționale ale emoțiilor. Autorii susțin că trăsăturile emoționale sunt construite de personalitate care organizează diferite aspecte ale comportamentului uman. Strategiile părinților de socializare a emoțiilor contribuie la dezvoltarea și consolidarea în timp a organizărilor afective. Malatesta-Magai susține că interacțiunile sociale timpurii cu părinții, în particular stările emoționale, determină prin repetare o întărire a experienței emoționale și o internalizare a ei ca parte a sinelui. Când aceste pattern-uri se “solidifică” de-a lungul timpului, constituie construite de personalitate.

Totodată Malatensa-Magai și colegii ei (Malatensa, Wilson, 1988, apud Garside, 2002) au sugerat că o importanță deosebită trebuie acordată “ruperilor” survenite în socializarea emoțiilor. Acestea ar putea determina probleme în dezvoltarea emoțională și comportamentală. În cursa dezvoltării, anumite emoții ar putea domina sau chiar monopoliza personalitatea ceea ce ar putea include anumite distorsiuni moderate în definirea personalității sau ar putea conduce la distorsiuni severe ce țin de domeniul psihopatologiei. Excesul sau deficitul ar putea duce deci, la patologic. Astfel, experimentarea prea mare sau prea mică a unor emoții particulare, ca urmare a “selecțiilor” impuse de părinți, ar putea fi un factor cu risc psihopatologic.

În privința procesului de socializare a emoțiilor, în funcție de genul copiilor, se pot evidenția două direcții:

- 1) Mamele și tații răspund diferit la comportamentul emoțional al copiilor lor. Astfel, mamele și tații diferă după răspunsurile pe care le dau în cazul emoțiilor de furie și tristețe experimentate de copiii lor: tații tind să arate mai mult interes față de starea de furie a copiilor lor, în timp ce mamele tind să fie mai preocupate de starea de tristețe a copiilor lor (Hooven, Gootman, 1995, apud Fivush, 2000). În plus, Fuch și Thelen (1998, apud Fiese, 2000) au găsit că băieții așteaptă mai mult un răspuns pozitiv din partea mamelor decât din partea taților atunci când își comunică tristețea aceasta, poate pentru că mamele sunt mai tolerante;
- 2) Răspunsurile părinților diferă în funcție de genul copiilor lor. Cercetările au arătat că părinții au expectanțe diferite cu privire la expresiile emoționale ale fiicelor și fiilor lor (Birnbaum, Croll, 1984, apud Flanagan, 1998). Malatensa și Haviland (1982, apud Peterson, 2001) au găsit că mamele interacționează diferit cu fetițele și băieții, ele răspunzând mult mai probabil la expresiile emoționale ale fiilor lor decât la cele ale fetițelor lor.

Totodată, studiile au arătat impactul pe care îl poate avea profeția autorealizatoare, nu doar în ceea ce privește competențele sau capacitățile intelectuale ale indivizilor, ci și asupra unor trăsături de personalitate. De multe ori cuvintele nu doar definesc o realitate, ci o și creează. O afirmație, odată făcută, tinde să-și confirme propriul adevăr. Această idee este teoretizată de conceptul “autoîndeplinirii predicției” (R. Rosenthal) și teorema lui Thomas: “Dacă oamenii definesc o situație ca fiind reală, atunci această situație este reală prin consecințele definirii ei ca reală” (W.I. Thomas, 1923, apud Dafinoiu, 2000, pg. 23).

Astfel, P. Zimbardo (1995, apud Ciupercă, 2003) a încercat să dea un răspuns interogației următoare: dacă numai 15-20% dintre copii se nasc timizi, cum se explică faptul că 50% dintre adulți se comportă în acest mod? Explicația găsită a fost aceea potrivit căreia timiditatea este achiziționată în perioadele de dezvoltare, când copiii se pot simți incapabili, stânjeniți de grupul lor de egali. Ca urmare, părinții, educatorii îi vor eticheta drept timizi, iar aceștia vor începe să se vadă în felul acesta și vor acționa ca atare.

De asemenea, conversațiile timpurii copiii-părinți despre experiențele emoționale reprezintă un cadru bogat pentru socializarea emoțiilor. Labov și Waletzky (2000, apud Peterson, 2001) au identificat două funcții principale ale narațiunilor emoționale:

- 1) Funcția de referință: se referă la faptul că narațiunile presupun discutarea, ascultarea și relaționarea celor prezentate;

- 2) Funcția de evaluare: se referă la descoperirea semnificațiilor evenimentelor prezentate, la evaluarea reacțiilor emoționale ale naratorului precum și a atitudinilor lui.

Robyn Fivush (2000) a realizat un studiu prin care și-a propus să exploreze rolul părinților și rolul genului copiilor în socializarea emoțiilor. La cercetare au participat 21 copii (11 fetițe și 10 băieți), cu vârsta cuprinsă între 40-45 luni, împreună cu părinții lor. Copiii sunt în stare, la această vârstă, să angajeze cu ușurință discuții despre emoțiile trecute (Fivush, 2000). Nu s-a monitorizat ordinea nașterii (8 băieți și o fetiță erau primii născuți în timp ce 2 băieți și 10 fetițe erau născuți mai târziu), Adam (1995, apud Fivush, 2000) arătând într-un studiu că genul și nu ordinea nașterii creează diferențe în socializarea emoțiilor. Toate familiile au cei doi părinți, au statutul economic mediu, iar părinții au studii superioare. Fiecare părinte a discutat cu copilul lor patru evenimente specifice din trecut în timpul cărora copilul a experimentat fericirea, furia, tristețea și teama. S-au constatat următoarele:

- 1) Mamele au conversat în general mai mult, au discutat mai mult despre aspectele emoționale ale evenimentului și au utilizat mai multe cuvinte ce exprimă emoții decât tații;
- 2) Fetele au utilizat mai multe cuvinte vizând emoțiile decât băieții și, în plus, au utilizat mai multe cuvinte exprimând emoții când au discutat evenimente legate de teamă, comparativ cu celelalte evenimente ce se refereau la alte emoții;
- 3) Și mamele și tații au utilizat mai multe cuvinte, ce exprimă emoții, când au discutat evenimente triste cu fetele, decât cu băieții;
- 4) Diada părinte-fiică a plasat experiențele emoționale într-un context mai mult interpersonal decât diada părinte-fiu.

Într-o altă cercetare realizată de Hudson (1992, apud Peterson, 2001) se arată că structura narațiunilor copiilor diferă după tipul de emoții despre care se discută. Copiii accentuează evenimentele de criză care le-au produs frică, precum și evenimentele în care s-au implicat precipitat, cu furie, și vorbesc într-un stil descriptiv despre evenimentele care le-au provocat fericire. Peterson și McCabe (1983, apud Peterson, 2001) au constatat că discursul băieților este mai bogat în onomatopee și efecte sonore decât al fetelor.

În concluzie, putem spune că relațiile dintre părinți și copii determină și definesc relațiile individ-societate care devin o chestiune de fapt nu de alegere. Personalitatea viitorului adult este determinată, în mare măsură, de modul în care părinții înțeleg să-l educe și să-l formeze.

Reprezentarea emoțiilor

Considerăm că părinții puși în situația de a-și reprezenta emoțiile copiilor lor, emoții care nu pot fi rupte de contextul social și cultural în care se manifestă, vor realiza o reconstrucție a obiectului perceput anterior. Totuși, transformarea obiectului nu este radicală, în reprezentare perseverând structura de informații din obiectul perceput. Dacă transformarea ar fi radicală, atunci nu ar fi vorba de reprezentarea obiectului, ci de imaginarea sau crearea lui. Reprezentarea implică interiorizarea experienței perceptive la un nivel superior, chiar abstract. Ea nu este o simplă reproducere a unei experiențe perceptive particulare în absența stimulului corespunzător.

Din perspectivă cognitivă, când ne referim la imaginea mintală, avem în vedere o reprezentare care conține informații despre forma și configurația spațială (poziția relativă) a unei mulțimi de obiecte, în absența acțiunii stimulilor vizuali asupra receptorilor specifici. Termenul de reprezentare este folosit în psihologia cognitivă în sensul de proiecție în sistemul cognitiv al realității externe, unii autori distingând între procesele implicate în realizarea imaginii mintale (“a reprezenta”) și imaginea mintală propriu-zisă (“reprezentările”). Este vizat, prin urmare, un sens funcțional vizând procesualitatea și unul structural vizând conținutul (Albert Greco, 1995).

La baza imaginilor mintale se află în primul rând un proces de analiză descendentă, cunoștințele de care dispune subiectul făcând posibilă un tip de procesare vectorizată de la baza de cunoștințe a subiectului spre datele fizice ale stimulului. Astfel, imaginile nu sunt entități particulare, autonome, stocate ca atare în memoria de lungă durată, ci sunt produse în momentul în care o anumită sarcină solicită prezența lor.

Mircea Miclea (2003) prezintă, printre principalele caracteristici ale imaginii mintale, capacitatea acestora de a reprezenta relațiile topografice dintre elemente precum și absența sintaxei. În cazul combinării imaginilor mintale nu există nici o regulă care să delimiteze combinațiile corecte de cele incorecte. Nu putem spune același lucru despre enunțurile verbale a căror combinare nu este posibilă din cauza regulilor gramaticale precise ce există în orice limbaj natural și care stau la baza producerii unor enunțuri corecte.

Dintr-o perspectivă socială, dezvoltarea reprezentărilor (sociale) este intim legată de interacțiunile copilului încă de la cea mai fragedă vârstă cu părinții și cu cei din jur. W. Doise (1997) este de părere că la copii, ca și la adulți, funcționările cognitive și reglările sociale, sunt intim legate. Legăturile de cauzalitate se exersează în ambele sensuri și pot duce la o cauzalitate în spirală: reglările sociale succită organizări cognitive care permit noi forme de participare la reglările sociale, participări care presupun noi competențe individuale ce se

pot dezvolta în timpul altor interacțiuni sociale. Mai mult, Doise și Mugny (apud Doise et al., 1996) propun noțiunea de marcaj social, care apare atunci când există o analogie între relațiile sociale ce caracterizează interacțiunea protagoniștilor situației respective pe de o parte și relațiile cognitive bazate pe anumite proprietăți ale obiectelor care mijlocesc relațiile sociale pe de altă parte. Relațiile sociale depind de niște norme și reprezentări preexistente situației în care se pot afla la un moment dat subiecții (situația completării unui chestionar, de exemplu), în timp ce organizarea cognitivă este și ea guvernată de anumite legități. Practic, noțiunea de marcaj social ne permite să luăm în considerație existența unei legături între principiile de reglare socială și cele de reglare cognitivă.

Apoi, adulții și copiii nu sunt mereu în stare de dezvoltare. După Goodnow, Knight și Cashmore (1985, apud Doise, 1997), în special în domeniul cunoștințelor sociale, absența dezvoltării ar fi chiar foarte frecventă atât la adulți cât și la copii. Astfel, părinții nu prea ar profita de experiența lor educativă pentru a dobândi noi cunoștințe, ci se mulțumesc să invoce schemele explicative deja constituite mai degrabă decât să treacă la noi construcții sau la verificări obiective. Ei utilizează de fiecare dată idei “preambalate” pentru a-și asuma rolul de părinți, fără să-și pună prea multe întrebări.

Prin prisma celor prezentate anterior, ne dăm seama că sarcina părinților de a-și reprezenta emoțiile copiilor lor nu este ușoară chiar și atunci când este vorba de un proces dirijat de itemii unui chestionar cum este și cazul studiului de față. Această dificultate a fost sesizată și de Mugny și Perez (1996) care vorbesc de așa-numită identitate multiplă a părinților, referindu-se la faptul că, în procesul socializării copilului, părinții trebuie să se raporteze simultan atât la specificitățile copilului, cât și la exigențele sociale normative.

Designul cercetării

Obiectivul și ipotezele cercetării

Acest studiu își propune să analizeze o serie de diferențe între părinți cu privire la modul în care aceștia își reprezintă emoțiile de bucurie, tristețe și furie ale copiilor lor cu vârsta cuprinsă între 4 și 7 ani.

S-a formulat în acord cu acest obiectiv al cercetării și ținând cont de aspectele teoretice, următoarele ipoteze:

Ipoteza generală 1

Variabila independentă *sexul părinților* influențează semnificativ modul în care părinții își reprezintă emoțiile copiilor lor.

Din această ipoteză generală, am desprins 3 ipoteze secundare ținând cont de cele 3 emoții (bucurie, tristețe și furie) luate în considerare:

- 1) Tații cu fetițe își reprezintă mai intens emoția de bucurie a copiilor lor în comparație cu mamele cu fetițe.
- 2) Tații cu fetițe își reprezintă mai intens emoția de tristețe a copiilor lor în comparație cu mamele cu fetițe.
- 3) Mamele cu băieți își reprezintă mai intens emoția de furie a copiilor lor în comparație cu tații cu băieți.

Ipoteza generală 2

Variabila independentă *sexul copiilor* influențează semnificativ modul în care părinții își reprezintă emoțiile copiilor lor.

Din această ipoteză generală am desprins 3 ipoteze secundare ținând cont de cel trei emoții (bucurie, tristețe și furie) luate în considerare:

- 4) Tații cu fetițe își reprezintă mai intens emoția de bucurie a copiilor lor în comparație cu tații cu băieți.
- 5) Tații cu fetițe își reprezintă mai intens emoția de tristețe a copiilor lor în comparație cu tații cu băieți.
- 6) Tații cu băieți își reprezintă mai intens emoția de furie a copiilor lor în comparație cu tații cu fetițe.

Variabile independente și dependente

S-au ales pentru cercetare doua variabile independente (v.i.):

- 1) Sexul părinților (1-mame și 2-tați), care se referă la aspecte ce țin de particularitățile psihofiziologice și de modalitățile de relaționare specifice apartenenței de sex.
- 2) Sexul copiilor (1-fetițe și 2-băieți), care se referă la aspecte ce țin de particularitățile psihofiziologice și de modalitățile de relaționare specifice apartenenței de sex.

Variabilele dependente (v.d.) s-au ales ținându-se cont de cele mai utilizate teorii în înțelegerea și explicarea emoțiilor. Prin urmare, ele sunt:

1) Situații (v.d.1) a căror interpretare generează emoții. În acord cu susținătorii teoriilor cognitive asupra emoțiilor, considerăm că oamenii clasează situațiile, evenimentele conform unui arbore decizional: agreabil/dezagreabil, controlabil/incontrolabil, provocat de noi/provocat de un altul. În funcție de combinația obținută, se manifestă o emoție sau alta. Practic, ideea pe care oamenii și-o fac în legătură cu evenimentele produce emoțiile.

În cazul emoției de bucurie, situații precum: reușita într-o activitate, atingerea unui scop, primirea de cadouri etc. sunt considerate agreabile, controlabile.

În cazul emoției de tristețe, situații precum: dezaprobarea de către ceilalți, rezultatul negativ al acțiunilor, separarea de persoane apropiate etc. sunt considerate dezagreabile, incontroleabile, provocate de multe ori de altcineva.

În cazul emoției de furie, situații precum: întreruperea unei activități importante, durerea fizică ca o amenințare, pierderea imprevizibilă a influenței etc. sunt considerate ca fiind dezagreabile, imprevizibile, datorate altcuiva, dar și controlabile.

2) Reacții fizice (v.d.2), a căror percepere produce emoții. Conform teoriei fiziologice periferice a emoțiilor a lui James și Lange, conștiința modificărilor fiziologice, determinate de acțiunea unor stimuli, este ceea ce numim emoție (frică, furie, tristețe, bucurie etc.). Practic, simțim emoții pentru că și corpul nostru resimte emoții. Avem în vedere, în legătură cu această variabilă dependentă, modificările fiziologice și cele posturale. Astfel:

Emoția de bucurie poate fi declanșată de perceperea unor modificări fiziologice și posturale (reacții fizice) precum: senzație de cald, modificarea ritmului respirator, roșire, relaxare musculară, nod în gât etc.;

Emoția de tristețe poate fi declanșată de perceperea unor modificări fiziologice și posturale (reacții fizice) precum: nod în gât, reducerea tonusului muscular, accelerarea ritmului cardiac, față înroșită, mișcări lente etc.;

Emoția de furie poate fi declanșată de perceperea unor reacții fizice precum: roșire, plâns, arsuri în stomac, senzații de frig, ritm cardiac accelerat, mișcări agitate etc..

3) Reacții expresive (v.d.3)

Se referă la exprimarea emoțiilor prin expresii faciale, modificări ale vocii și mișcări corporale. Astfel:

Emoția de bucurie poate fi exprimată prin: râs, surâs, voce entuziastă;

Emoția de tristețe poate fi exprimată prin: voce scăzută, monotonă, plâns, absența surâsului, sprâncene încruntate etc.;

Emoția de furie poate fi exprimată prin: țipete, voce ridicată, pumni încleștați, gesturi amenințătoare, scrâșneli din dinți etc..

4) Reacții interpersonale (v.d.4)

Se referă la comportamentele interpersonale ce apar în timpul exprimării unei emoții specifice. Astfel:

În timpul trăirii emoției de bucurie o persoană poate manifesta față de ceilalți prietenie, amabilitate, poate împărtăși celorlalți lucruri plăcute etc.;

În timpul trăirii emoției de tristețe o persoană poate împărtăși celorlalți sentimente de tristețe, poate vorbi despre evenimente triste sau se poate izola de ceilalți;

În timpul trăirii emoției de furie o persoană poate agresa fizic sursa furiei, poate să-și piardă controlul de sine, poate agresa verbal sursa furiei, poate “rupe” orice contact social, etc..

5) Reacții mentale (v.d.5)

Se referă la gândurile și sentimentele asociate cu trăirea unei emoții specifice care practic mențin și amplifică emoția. Astfel:

În timpul trăirii emoției de bucurie o persoană poate gândi că a avut noroc, poate uita de orice problemă, poate avea o atitudine pozitivă față de diverse lucruri, se poate simți importantă, utilă, etc.;

În timpul trăirii emoției de tristețe o persoană se poate gândi că este nedreptățită, poate evalua negativ situațiile și acțiunile, poate fi iritabilă, susceptibilă, se poate autocritica etc.;

În timpul trăirii emoției de furie o persoană poate să-și imagineze cum să atace sursa furiei, poate fi nervoasă, anxioasă, poate gândi constant că are dreptate, că numai ideile ei sunt corecte etc.

6) Mecanisme de autocontrol (v.d.6)

Se referă la modalitățile (gânduri, comportamente, atitudini, etc.) prin care o persoană își controlează emoțiile. Astfel:

O persoană își poate controla starea de tristețe devenind mai activă, făcând abstracție de sentimentele negative, relativizând lucrurile;

O persoană își poate controla starea de furie abandonând sau diminuând importanța problemei, căutând soluții alternative, ignorând sau redefinind situația.

Pentru măsurarea reprezentării emoțiilor s-au folosit Scalele Emoțiilor Prototipice elaborate de Paez și Vergara (1992), scale care au mai fost utilizate în cercetări în România (Rață, Iacob, 2002). Este vorba de trei scale:

- 1) Scala emoției de bucurie care cuprinde 5 factori (variabilele dependente, mai puțin v.d.6 – mecanisme de autocontrol);
- 2) Scala emoției prototipice de tristețe, care cuprinde 6 factori (variabilele dependente);
- 3) Scala emoției prototipice de furie, care cuprinde 6 factori (variabilele dependente).

Sarcina subiecților consta în a aprecia pe o scală Lickert în 4 trepte cât de tipică (1=deloc tipică.....4=foarte tipică) este caracteristica exprimată de fiecare item. Scorul unui subiect la un factor este media scorurilor obținute de subiect la itemii factorului respectiv.

Planul de cercetare și subiecții

Planul de cercetare este un plan factorial de tip 2x2 cu 4 loturi independente de subiecți.

Pentru selectarea părinților în vederea completării chestionarelor, am colaborat cu educatoare de la Grădinița nr.2 “Sf. Treime”, Grădinița nr.7, Grădinița cu program prelungit “Pinocchio” și Grădinița “Micul Prinț” din Rădăuți.

În vederea selectării părinților pentru loturile de cercetare s-a ținut cont de următoarele aspecte: vârsta să fie cuprinsă între 25 și 40 de ani; să aibă studii superioare și să fie angajați; să aibă un copil cu vârsta cuprinsă între 4 și 7 ani; familia să dispună de o locuință; relațiile dintre părinți să fie bune.

În final, loturile de subiecți au avut următoarea structură:

L1 – lotul mamelor cu fetițe, format din 32 de mame, cu vârsta medie de 33 de ani și 9 luni;

L2 – lotul mamelor cu băieți, format din 30 de mame cu vârsta medie de 32 de ani și 4 luni;

L3 – lotul taților cu fetițe, format din 32 de tați cu vârsta medie de 35 de ani și 2 luni;

L4 – lotul taților cu băieți, format din 30 de tați cu vârsta medie de 33 de ani și 4 luni.

Vârsta medie a fetițelor este de 5 ani și 9 luni în timp ce vârsta medie a băieților este de 5 ani și 7 luni. Dintre băieți, 11 sunt unici la părinți în timp ce 19 au frați și surori. Totodată, 17 fetițe sunt unice la părinți în timp ce 15 mai au frați și surori. În total 28 de copii sunt unici la părinți în timp ce 34 nu.

Vârsta medie a tuturor mamelor este de 33 de ani și o lună. Vârsta medie a tuturor taților este de 34 de ani și 3 luni.

Realizarea cercetării. Etape de lucru.

În prima etapă s-a realizat pretestarea instrumentului. Instrumentul a fost pretestat pe 30 de mame și 30 de tați cu fetițe. Criteriile de selecție a părinților sunt aceleași cu cele prezentate în secțiunea alocată prezentării subiecților.

Părinții au fost selectați împreună cu educatoarele de la Grădinița “Pinocchio” și cele de la Grădinița “Sf. Treime”. În momentul în care părinții au venit la grădiniță, pentru a-și lua copilul acasă, au fost rugați să completeze acasă, individual (fără să se consulte cu soțul/soția sau cu copilul) cele trei chestionare (corespunzătoare emoțiilor de bucurie, tristețe și furie), și să le înapoieze a doua zi. Cele trei chestionare au fost prinse împreună într-o ordine aleatoare, pentru a se evita efectul de ordine.

Inițial, s-a dorit includerea în cercetare și a părinților cu studii medii, dar majoritatea au întârziat cu înapoierea chestionarelor sau chiar nu le-au mai înapoiat. Prin urmare, s-a decis ca părinții aleși pentru pretestare și ulterior pentru cercetarea propriu-zisă să aibă studii superioare.

După obținerea celor 60 de chestionare (30 ale mamelor cu fetițe și 30 ale taților cu fetițe) s-a măsurat consistența internă a fiecărui factor prin calcularea coeficientului de fidelitate α -Cronbach pentru fiecare factor în parte al fiecărui chestionar. După eliminarea unor itemi, s-a ajuns ca fiecare factor să aibă un coeficient α -Cronbach mai mare decât 0,7.

În etapa a II-a s-au aplicat chestionarele părinților selectați pentru a participa la realizarea cercetării.

În etapa a III-a s-a realizat analiza statistică a datelor obținute. Prelucrarea statistică a datelor s-a realizat cu ajutorul programului special SPSS. S-au efectuat următoarele analize statistice:

Analiza de varianță (ANOVA UNIVARIATE), pentru fiecare variabilă dependentă în parte a emoției de bucurie în funcție de v.i.1 (sexul părinților) și v.i.2 (sexul copiilor). S-a constatat că nu există efecte principale, că nici o variabilă independentă nu influențează scorurile obținute de părinți la factorii emoției de bucurie, indiferent de acțiunea celeilalte variabile independente. De asemenea, s-a constatat că nu există nici un efect de interacțiune, neexistând nici o influență combinată a celor două variabile independente asupra vreunei variabile dependente.

Analiza de varianță (ANOVA UNIVARIATE) pentru fiecare variabilă dependentă în parte a emoției de tristețe în funcție de v.i.1 și v.i.2. S-a constatat existenței unui efect principal al v.i.1 în cazul v.d.2 – reacții fizice ($F=10,35$, $p<0,002$) și în cazul v.d.4 – reacții interpersonale ($F=6,44$, $p<0,012$). Se poate spune că v.i.2 influențează scorurile obținute de părinți la factorii reacții fizice și reacții interpersonale, indiferent de v.i.1.

Analiza de varianță (ANOVA UNIVARIATE), pentru fiecare variabilă dependentă în parte a emoției de furie în funcție de v.i.1 și v.i.2. S-a constatat existența unui efect principal al v.i.2 în cazul v.d.1-situații ($F=5,54$, $p<0,02$); v.d.3-reacții expresive ($F=7,27$, $p<0,008$); v.d.4-reacții interpersonale ($F=10,60$, $p<0,001$) și v.d.5-reacții mentale ($F=6,38$, $p<0,013$). Se poate spune că v.i.2 influențează scorurile obținute de părinți la factorii situații, reacții expresive, reacții interpersonale și reacții mentale, indiferent de v.i.1.

Efectele principale, evidențiate în urma realizării analizei de varianță, ne permite să ne orientăm spre identificarea unor diferențe semnificative între loturile de subiecți. În acest sens am aplicat teste t de semnificație (Independent Samples T Test).

Rezultatele aplicării testelor t (acolo unde s-au obținut diferențe semnificative) sunt prezentate în tabelele de mai jos. Semnul “>” ne arată că media scorurilor obținute de lotul de subiecți, notat mai jos sau mai sus, este semnificativ mai mare comparativ cu media scorurilor obținute de lotul de comparație.

EMOȚIA FURIE				
Loturi comparate	Factori	Diferențe: semnificative (+) / nesemnificative (-)		
MAME CU FETIȚE & MAME CU BĂIEȚI	Situații	-		
	Reacții fizice	-		
	Reacții interpersonale	+	t(60)=2,16 p<0,03	>
	Reacții expresive	-		
	Reacții mentale	-		
	Mecanisme auto-control	-		
EMOȚIA TRISTEȚE				
Loturi comparate	Factori	Diferențe: semnificative (+) / nesemnificative (-)		
TAȚI CU FETIȚE & TAȚI CU BĂIEȚI	Situații	-		
	Reacții fizice	+	t(60)=3,31 p<0,002	>
	Reacții expresive	-		
	Reacții interpersonale	+	t(60)=2,21 p<0,031	>
	Reacții mentale	-		
	Mecanisme auto-control	-		
EMOȚIA FURIE				
Loturi comparate	Factori	Diferențe: semnificative (+) / nesemnificative (-)		
TAȚI CU FETIȚE & TAȚI CU BĂIEȚI	Situații	+	t(60)=2,41 p<0,019	>
	Reacții fizice	-		
	Reacții interpersonale	-		
	Reacții expresive	+	t(60)=2,38 p<0,02	>
	Reacții mentale	+	t(60)=2,14 p<0,031	>
	Mecanisme auto-control	-		

În etapa a IV-a s-a avut în vedere analiza aspectelor psihologice ce țin de confirmarea sau infirmarea ipotezelor de cercetare formulate. Deoarece în

formularea ipotezelor este vizată existența unor diferențe semnificative între loturile de subiecți cu privire la modul în care părinții își reprezintă emoțiile (de bucurie, de tristețe și de furie), și cum reprezentarea fiecărei emoții presupune luarea în considerare a unor aspecte (factori) diferite, în realizarea unei analize psihologice a rezultatelor va trebui să ținem seama de acestea. Comparațiile nu s-au făcut pe ansamblul fiecărei emoții, ci în funcție de fiecare factor în parte.

Primele trei ipoteze nu s-au confirmat. Nu există nici o diferență semnificativă între scorurile obținute de mamele și tații cu fete sau mamele și tații cu băieți, la nici unul din factorii celor trei emoții. Practic, se poate vorbi de o uniformizare a modului în care, în familie, părinții își reprezintă emoțiile de bucurie, tristețe și furie ale copiilor lor. Acest lucru este în acord cu rezultatele unor cercetări efectuate în context familial, care evidențiază tendința soților de a-și menține relația, de a evita de a răni și de a fi răniți afectiv de către partenerii lor. S-a constatat, astfel, că bărbații își modifică mai mult conținutul emoțional în timpul discuțiilor lor decât femeile (Sclermonoff, 1983, apud Garside, 2002). Totuși, după cum a evidențiat, pe ansamblu, analiza statistică a datelor, există diferențe semnificative îndeosebi în ceea ce privește modul în care tații își reprezintă emoțiile copiilor lor. Putem concluziona din aceasta că, în familie, soțiile își adaptează mai mult discursul emoțional la cel al soțului, decât invers.

Următoarele trei ipoteze se referă la diferențe în reprezentarea emoțiilor care există între părinți de același sex dar cu copii de sex diferit.

Ipoteza a 4-a nu s-a confirmat, neexistând diferențe semnificative între modul în care tații cu fete și tații cu băieți își reprezintă emoția de bucurie a copiilor lor. Totuși, mediile mari obținute la factorii: situații, reacții interpersonale și reacții expresive, ne indică accentul puternic pe care tații îl pun pe caracteristicile emoționale unanim acceptate social (indiferent de sex) în exprimarea emoției de bucurie. Starea de bucurie trăită într-un grup presupunând în cazul taților, similaritate de expresie. Pe de alta parte, mediile mici obținute de tați la factorii: reacții fizice și reacții mentale, ne poate releva o insuficiență cunoaștere a ceea ce simt și gândesc copiii când sunt bucuroși sau o posibilă ignorare sau neglijare a modificărilor fiziologice ce însoțesc experimentarea acestei emoții.

Ipoteza a 5-a s-a confirmat parțial (comparațiile făcându-se pe factori). Astfel, pe de o parte, tații consideră că fetițelor, când manifestă tristețe, le sunt mai caracteristice reacțiile interpersonale, decât băieților (împărtășesc mai mult celorlalți sentimente de tristețe, vorbesc mai mult despre evenimente triste sau se izolează mai mult). Pe de altă parte, tații consideră că modificările fiziologice (nod în gât, reducerea tonusului muscular, accelerarea ritmului cardiac) și cele posturale (umeri căzuți, mișcări lente) sunt mai tipic prezente în trăirea emoției

de tristețe a băieților. Dacă pentru explicarea primei situații se poate invoca influența stereotipului de gen cu privire la exprimarea emoției de tristețe, care se referă la faptul că persoanele de genul feminin trăiesc mult mai intens această emoție comparativ cu persoanele de gen masculin, în situația a doua se poate vorbi de o identificare a reacțiilor fizice a taților cu cele ale băieților. Această inconsecvență, cu privire la importanța acordată diferiților factori în reprezentarea emoției de tristețe, relevă ceea ce Mugny și Perez numesc “identitatea multiplă a părinților”, aceștia trebuind să se raporteze în mod simultan atât la copil și la specificitățile lui, cât și la exigențele normative ale socializării lui. În absența unor modele clar structurate care să permită părinților să-și adapteze discursul și comportamentul în funcție de cele două situații, aceștia nu reușesc să integreze într-un tot unitar sau într-o singură perspectivă caracteristicile definitorii ale trăirii emoționale ale copilului. Mai mult, este posibil ca părinții să mizeze pe o dezvoltare spontană și autonomă a capacității copiilor de a-și gestiona emoțiile, scorurile medii date de părinți la mulți factori putând releva o anumită neimplicare a părinților în socializarea emoțiilor copiilor lor.

Cea de-a 6-a ipoteză s-a confirmat. Sub influența stereotipului de gen care “autorizează” manifestarea emoției de furie în cazul bărbaților și dezaproabă acest lucru în cazul femeilor, tații consideră că situațiile generatoare de furie (întreruperea unei activități importante, pierderea imprevizibilă a influenței, durerea fizică ca o amenințare etc.), reacțiile expresive (țipete, voce ridicată, pumni încheștați, etc), precum și reacțiile mentale (nervozitate, anxietate, a gândi constant că are dreptate, a imagina cum să atace sursa furiei) sunt semnificativ mai tipice băieților în comparație cu fetițele.

Aproape toate aspectele implicate în reprezentarea emoțiilor sunt mai intens prezente în cazul taților cu băieți în comparație cu tații cu fetițe. O explicație ar putea să vizeze și faptul că discursul baieților este mai bogat în onomatopee și efecte sonore (este mai salient). Interventia diferențiată în funcție de sexul copilului, în socializarea emoției de furie, este relevată de faptul că tații consideră că mecanismele de autocontrol (abandonarea sau diminuarea importanței problemei, căutarea de soluții alternative, ignorarea sau redefinirea situației) sunt mai caracteristice fetițelor decât băieților. Spre deosebire de tați, mamele accentuează în reprezentarea emoției de furie a băieților aspecte ce țin de reacțiile interpersonale (agresarea sursei furiei, pierderea controlului de sine, agresarea verbală a sursei furiei, ruperea oricărui contact social), acest lucru evidențiind o anumită frică de furie prezentă mai mult la bărbați decât la femei, frică evidențiată și de o serie de studii (Jakupcak, 2000, de exemplu). Deoarece, în general, mamele își cunosc mai bine copiii de această vârstă, comparativ cu

tații, credem că “versiunea” adevărată a reprezentării este mai degrabă cea a mamelor, care pot juca în felul acesta un rol important în realizarea unei socializări echilibrate a emoției de furie la copii.

Concluzii

La modul general, se pot formula în legătură cu rezultatele obținute în urma prezentei cercetări, următoarele concluzii:

1) Se constată că părinții își reprezintă foarte intens emoția de bucurie a copiilor lor, majoritatea elementelor prezente în exprimarea acestei emoții fiind considerate tipice. Totuși, acest fapt trebuie privit cu rezervă din următoarele motive:

a) Este posibil ca părinții să fi avut în vedere beneficiile pe care le aduc exprimarea emoției de bucurie în cadrul relațiilor interpersonale;

b) O serie de cercetări (cea a lui Peterson, 2001, spre exemplu), evidențiază că evenimentele de criză care produc frica sau evenimentele în care copiii s-au implicat precipitat, cu furie, sunt accentuate de către aceștia, în comparație cu evenimentele care le produc bucurie. De fapt, într-o familie cu un climat armonios, copiii de 4-7 ani trăiesc foarte frecvent emoții de bucurie, însă frecvența trăirii unei emoții nu presupune și o intensitate crescută a acesteia. Or, scorurile mici (sau apropiate de media teoretică) obținute de părinți la emoțiile de furie și tristețe, precum și scorurile mari obținute la emoția de bucurie, contrazic rezultatele cercetării menționate anterior (o explicație poate fi furnizată de concluzia următoare).

2) Credem că părinții au explorat insuficient aspectele ce țin de emoțiile copiilor, din cauza absenței unui model unitar de evaluare a emoției și implicit de socializare a emoțiilor. Acest lucru ar putea explica:

a) “Oscilația” taților în reprezentarea emoției de tristețe a copiilor lor. Tații dovedesc a avea aici, ceea ce Perez și Mugny numesc “identitatea multiplă a părinților”, prin faptul că ei trebuie să se raporteze în mod simultan atât la copil cât și la exigențele normative ale socializării sale. Prin urmare, o emoție “feminină” cum este tristețea este considerată mai intens trăită la nivel fizic (fiziologic) de către băieți, dar mai intens trăită la nivelul reacțiilor interpersonale de către fete;

b) Scorurile apropiate de media teoretică date de părinți la cei mai mulți dintre factorii emoțiilor. În plus, acest lucru ne poate face să presupunem că părinții cred într-o dezvoltare emoțională “spontană”, autonomă a copiilor lor și prin urmare pot adopta o strategie de neimplicare.

3) Deși s-ar putea crede, în ceea ce privește emoția de furie, că tații sunt tradiționaliști, că promovează stereotipul de gen al furiei, considerând că băieții își exprimă mai intens emoția de furie comparativ cu fetițele, totuși, acțiunile efective din timpul furiei (reacțiile interpersonale), nu sunt recunoscute de tați ca tipice băieților. Interesant este faptul că acest lucru este recunoscut de mame. În acord cu rezultatele unor cercetări credem că diferențele semnalate la nivelul emoției de furie sunt mai mult determinate de influențele mass-media și a societății în general decât de realitatea individuală. De aici și această “ezitare” din partea taților de a confirma stereotipul de gen aferent furiei.

Cercetarea prezintă explorează aceste posibile modalități de reprezentare a emoțiilor copiilor de către părinți, fără a avea pretenția extinderii rezultatelor pe o populație generalizată. Credem că ar fi interesant realizarea în viitor a unor cercetări de acest tip care să vizeze și alte categorii de populații, precum și alte categorii de vârste ale copiilor (de exemplu, 7-12 ani).

În final, se poate spune că modul în care părinții își reprezintă emoțiile copiilor lor poate influența relațiile dintre părinți și copii, care la rândul lor pot determina și defini relațiile individ-societate acestea devenind o chestiune de fapt, nu de alegere.

Referințe bibliografice

Blum, D., 1998, *Face it! (facial emotions are crucial to emotional health)*, în „Psychology today”, septembrie-octombrie.

Bohnert, A., Lim, K., 2003, *Emotional competence and aggressive behavior in school-age children*, în „Journal of abnormal child psychology”, februarie.

Ciupercă, C., 2003, „Copiii în cursa socializării sau cum se perpetuează diferențele dintre băieți și fete”, în Mitrofan, I. (coord.), *Cursa cu obstacole a dezvoltării umane*, Iași, Editura Polirom, pp.: 19-33.

Conway, M., 2000, *On sex roles and representation of emotional experience: masculinity, femininity and emotional awareness*, în „Sex roles”, noiembrie.

Dafinoiu, I., 2000, *Elemente de psihoterapie integrativă*, Iași, Editura Polirom.

Doise, W., 1997, „Cogniții și reprezentări sociale: abordare genetică”, în Neculau, A. (coord.), *Reprezentările sociale*, Iași, Editura Polirom.

Doise, W., Deschamp, J.-C., Mugny, G., 1996, *Psihologie socială experimentală*, Iași, Editura Polirom.

Fivush, R., 2000, *Gender differences in parent-child emotion narratives*, în „Sex roles”, februarie.

Flannagan, D., 1998, *Emotional references in mother-daughter and mother-son dyads' conversations about school*, în „Sex roles”, septembrie.

Fiese, B., 2000, *Gender differences in family stories: moderating influence of parent gender role and child gender*, în „Sex roles”, septembrie.

Fujita, F., Diener, E., Sandvik, E., 1991, *Gender differences in the negative affect and well-being: The case for emotional intensity*, în „Journal of Personality and Social Psychology”, nr.61, pp. 427-434.

Garside, R., 2002, *Socialization of discrete negative emotions: gender differences and links with psychological distress*, în „Sex roles”, august.

Greco, A., 1995, *The concept of representation in psychology*, în „Cognitive systems”, vol.4, nr.2.

Jacupcak, M., Salters, K., Gratz, K., Roemer, L., 2003, *Masculinity and emotionality: an investigation of men's primary and secondary emotional responding*, în „Sex roles”, noiembrie.

Miclea, M., 2003, *Psihologia cognitivă*, Iași, Editura Polirom.

Mugny, G., Perez, J.A., 1996, „Reprezentările sociale ale inteligenței: cercul vicios al evaluării”, în Neculau, A. (coord.), *Psihologia socială. Aspecte contemporane*, Iași, Editura Polirom, pp.: 52-61.

Peterson, C., 2001, „I was really, really, really mad!” children's use of evaluative devices in narratives about emotional events, în „Sex roles”, decembrie.

Rață, A., Iacob, L., 2002, *Independență și interdependență în reprezentarea emoțiilor*, în „Psihologia socială”, nr. 9, pp. 63-82.

Vogel, L.D., Wester, S.R., Heesacker, M., Madon, S., 2003, *Confirming gender stereotypes: A social role perspective*, în „Sex roles: A journal of Research”, iunie.